

благ.

Список використаних джерел:

1. Конституція України // Урядовий кур'єр. — 13.07.1996 р. — № 129. — 130.
2. Рих А. Хозяйственная этика / Пер. с нем.: Москва.: Посев. — 810 с.
3. Соціальна ринкова економіка: основні орієнтири для України / Р. Клапгам, М. Ломанн та ін.; За ред. Р. Клапгама. — 2-е вид. — К.: ФАДА, ЛТД, 2006. — 88 с. — (Політична освіта).
4. Шлехт О. Спадщина Ергарда. Що з соціальної економіки ми візьмемо у наступне століття // Німеччина. — 1997. — № 2. — С. 15-17.
5. Эрхард Л. Рассудительность и ответственность в экономике (Выступление по радио 12 марта 1956 года) // Эрхард Л. Полвека размышлений: Речи и статьи: Пер. с нем. — М.: Руссико, Ордынка, 1993. — С. 342-346.
6. Adenaber K., Heuss T. Unter vier Augen: Gespräche aus den Grunderjahren 1949-1959. — Berlin: Seidler Verlag GmbH, 1999. — 560 pp.

***Annotation.** The article is devoted to research of separate variants of models of the socially oriented economies. The analysis of researches of modern scientists with the purpose of selection of criteria of classification of models of the socially oriented economy is conducted.*

***Key words:** social market economy, socially oriented economy, social market economy, social orientation.*

УДК 331.2

*Рукасов С.В., аспірант Національного університету харчових технологій,
м. Київ*

РЕТРОСПЕКТИВА ТЕОРЕТИЧНИХ ПІДХОДІВ ЩОДО СУТНОСТІ ОПЛАТИ ПРАЦІ

В статті проведено аналіз еволюції сутності оплати праці, зокрема як її трактували видатні вчені різних епох. Обґрунтовано спробу зробити основу для проведення комплексного аналізу та вирішення проблем оплати праці в умовах нинішнього часу.

***Ключові слова:** оплата праці, заробітна плата, економічна теорія, економічна криза теоретичні засади.*

Починаючи з XVII століття і особливо зараз, під час економічної кризи, проблеми оплати праці були і є дуже актуальними для усіх категорій населення. Ці проблеми розглядались протягом кількох століть як зарубіжними, так і багатьма вітчизняними вченими. Ще на початку XVII століття відомий представник класичного напрямку економічної науки У. Петті висловлював думку про те, що разом із землею основним джерелом багатства є праця. Уільям Петті розумів заробітну плату як ціну праці. У той час, коли представники школи меркантилізму просто схвалювали законодавство, яке фіксувало максимальний рівень заробітної плати, У. Петті намагався визначити «природну ціну праці», її розмір він визначав вартістю засобів існування працівника [1, с. 474-477]. Він стверджував, що заробітна плата повинна зводитися до вартості мінімальних засобів існування для того, щоб постійно змушувати працівників працювати. У той же час, вона повинна забезпечувати одержання прибутку і можливість накопичення капіталу.

К. Маркс у своїх наукових поглядах виділяв наступний аспект у системі оплати праці: роботодавець при наймі працівника оплачує не вартість продукту його праці, а вартість робочої сили. Робоча сила, тобто здатність людини до праці, є таким товаром, споживання якого є створенням вартості. Робоча сила — це сукупність фізичних і духовних властивостей людини, які вона застосовує в процесі виробництва споживчих вартостей. Робоча сила є основним елементом продуктивних сил у будь-якому суспільстві, але товаром стає лише за умов ринкової економіки [2, с. 516].

А. Сміт і Д. Рікардо заклали основу сучасного розуміння змісту заробітної плати. Зокрема, А. Сміт вважав, що заробітна плата є ціною праці, в основі якої лежить вартість засобів існування, необхідних для життя працівників та виховання дітей, які згодом замінять працівника на ринку праці [4, с. 572]. Отже, хоча А. Сміт трактував угоду між капіталістом і працівником як продаж останнім своєї праці, він фактично зводив заробітну плату до вартості робочої сили. Вивчення питань розподілу праці знаходить детальне висвітлення за часів А. Сміта і Д. Рікардо. В теорії цінності вважалося за необхідне величину мінової вартості виводити з інтенсивним зростанням людських потреб. З неї випливають ідеї про конкретну цінність, про залежність цінності виробничих благ від цінності споживчих благ. З теорії попиту-пропозиції впливало, що рівень мінової вартості необхідно встановлювати, виходячи не з попиту і пропозиції, а з теорії витрат виробництва — мінова вартість складається з таких витрат, як заробітна плата та середній прибуток.

Російські вчені Я. Певзнер та С. Брагінський зазначають, що за умов рівноваги попиту та пропозиції вартість послуг всіх факторів (у тому числі робочої сили) відповідає їх граничній продуктивності, тобто вкладені у

виробництво продукту вартості. Саме ця вартість і визначає виплати працівнику — продавцю послуг праці. Більш конкретно ця величина визначається не тим, як оцінює підприємець потреби працівника для підтримання його життє- і працездатності, а результатами праці, тобто продуктивністю праці кожного власника робочої сили зокрема [3, с. 249]. Позитивним у такому підході, вважаємо спробу оцінити вартість товару з точки зору не лише суспільних затрат виробництва, а й корисності, тобто його корисного ефекту.

Сучасні економісти країн з розвинутою ринковою економікою розглядають і обґрунтовують рівні заробітної плати переважно із співвідношень між попитом і пропозицією на працю. Вони виходять з того, що людину, природно, не можна розглядати як суто товар. Але, разом з тим, необхідно констатувати той факт, що люди за певну ціну здають свої послуги в оренду. Ці послуги певного конкретного працівника виражаються безпосередньо в його мускульній енергії, інтелекті, кваліфікації, професійній майстерності, досвіді, тощо. Платою за послуги працівників слугують певні ставки заробітної плати. Для більшості людей кожної країни заробітна плата є єдиним джерелом доходу і відіграє велику роль у матеріальному добробуті як працівника особисто, так і його сім'ї.

За основу реформування оплати праці в економіці України можна, наприклад, прийняти ринково-виробничу теорію заробітної плати. Суть даної теорії впливає з того, що роботодавці можуть визначати найоптимальнішу для свого підприємства величину заробітної плати найманих працівників, а працівники, відповідно, мають можливість правильно оцінити суспільну цінність і «рівень справедливості» свого заробітку. Звідси, зрозуміло, що роботодавці в інтересах досягнення найвищого рівня ефективності виробництва прагнуть зменшити витрати на оплату праці, але загально прийнятий рівень заробітної плати для найманих працівників стримує галопуючі тенденції даного процесу. Як наймані працівники, так і роботодавці повинні своїми діями сприяти створенню «дружнього» економічного середовища.

Спробуємо побудувати перелік теоретичних основ оплати праці, які були запропоновані видатними вченими різних часів.

1. Трудова теорія вартості (А. Сміт, Д. Рікардо). Праця є вимірювачем вартості товару. Вартість визначається не конкретною працею однієї людини, а середніми витратами праці для даного рівня розвитку виробництва. Витрати праці входять у ціну товару.
2. Теорія граничної продуктивності. Дж. Кларк вважав, що в стані рівноваги доход кожного виробничого фактора відповідає його граничній продуктивності, яка дорівнює, зміні продуктивності, яка, в свою чергу дорівнює зміні виробництва продукту при додаванні або відніманні одиниці

- цього фактора (звідси й поняття граничності) за умови, що кількість інших факторів залишається незмінною [6, с. 243].
3. Теорія граничної корисності Й. Тюнен, М. Туган-Барановський розробили соціальну теорію граничної корисності і блага та теорію заробітної плати. Заробітна плата є часткою робітничого класу в суспільному продукті, яка залежить від продуктивності суспільної праці і соціальної сили робітничого класу [7, с. 450].
 4. Теорія К. Маркса базується на тому, що заробітна плата є перетвореною формою вартості товару «робоча сила», визначається суспільно необхідними умовами її відтворення з урахуванням навчання персоналу для трудової діяльності, залежить від співвідношення попиту і пропозиції на робочу силу, інтенсивності, складності та продуктивності праці.
 5. Теорія вільної конкуренції Л. Вальрас, А. Парето визнавали можливість поступок з боку підприємців щодо підвищення заробітної плати працівникам під загрозою страйків. Але наступний відтік капіталу з галузей з підвищеною заробітною платою, заміна живої праці машинною зведе заробітну плату до ринкового рівня.
 6. Сучасні ринкові теорії. У. Мітчелл, Ф. Феттер відстоювали необхідність планування ринкового виробництва. Праця є фактором виробництва, заробітна плата — ціною використання праці. Людина розглядається як форма капіталу. Оплата праці гарантує мінімальну заробітну плату. Набирають ваги різні види соціальних винагород. Зростає і важливість внутрішньої винагороди за працю задоволення людини від праці. Зростають інвестиції в людський капітал. Поширюються гнучкі форми оплати праці, виплата премій за індивідуальні і колективні результати праці. Заохочується участь працівників у прибутках і капіталі фірм. Розвиваються форми організації праці в єдиній команді. Поширюються партнерські трудові відносини (трипартнерство). Середній рівень заробітної плати диференціюється за країнами, регіонами, видами діяльності; формується під впливом конкуренції на ринку праці.

Сучасні вчені з економіки праці Богиня Д.П. та Куліков Г.Т. вважають, що сутність поняття «заробітна плата» складна і багатостороння, тому розглядати її потрібно з різних позицій.

По-перше, заробітна плата — це економічна категорія, що відображає відносини між роботодавцем і найманим працівником з приводу розподілу новоствореної вартості. В цьому розумінні доречнішим є поняття «оплата праці», яка, крім власне заробітної плати, включає й інші витрати роботодавця на робочу силу.

По-друге, заробітна плата — це винагорода або заробіток, обчислений у

грошовому виразі, який за трудовим договором роботодавець сплачує працівникові за роботу, яку виконано або має бути виконано. Це загальновизнане визначення, що найточніше відповідає терміну «заробітна плата».

По-третє, в умовах ринкової економіки заробітна плата — це елемент ринку праці, що складається в результаті взаємодії попиту на працю і її пропозиції і виражає ринкову вартість використання найманої праці. В цьому розумінні найчастіше вживаються усереднені показники ставок оплати одиниці (наприклад, людино-години) праці певної якості.

Вчені Колот А.М., Уманський О.М. зазначають, що для розуміння категорії заробітна плата потрібно враховувати такі принципові положення: а) заробітна плата формується на стику відносин сфери виробництва і відносин обміну робочої сили; б) заробітна плата повинна забезпечувати об'єктивно необхідний для відтворення робочої сили й ефективного функціонування виробництва обсяг життєвих благ, що працівник може одержати в обмін на свою працю; в) заробітна плата — це важлива складова виробництва, оскільки їх рівень пов'язаний як із потребами працівника, так і з процесом виробництва, його результатами, через які формуються джерела засобів на відтворення робочої сили; г) заробітна плата є одночасно мікроекономічною та макроекономічною категорією.

Таким чином, можна зробити висновок, що питання оплати праці завжди цікавило вчених з точки зору підвищення заробітної плати. Цим питанням займалися економісти, психологи, соціологи, філософи. За великий період часу вченим не вдалося знайти єдиний комплексний підхід до вирішення проблем оплати праці, але на кожному етапі розвитку суспільства науковці знаходять шляхи до їх розв'язання. Ідеї, на яких базувалися теорії оплати праці, можна поділити на три групи: теорії, які переважно спираються на психологічні фактори; теорії, які ґрунтуються на економічних факторах; теорії, в основі яких — соціальні фактори оплати праці.

На даний період часу ми маємо достатньо міцну базу для продовження вивчення та аналізу проблеми оплати праці. В цьому можна впевнитись, розглянувши еволюцію теоретичних підходів до поняття оплати праці. Сьогодні, під час економічної кризи, потрібно розробити нові стратегії оплати праці, які зможуть встановити рівновагу та задовільнити потреби робітника і роботодавця. Це можна зробити, опираючись або вдосконалюючи теоретичні основи оплати праці.

Список використаних джерел:

1. Антология экономической классики (собр. соч. У. Петти, А. Смитта, Д. Рикардо). — М.: МП «Ключ», 1993. — 474-477 с.
2. Маркс К., Энгельс Ф. Избранные произведения в 2-х т. — М.: Политиздат,

1955. — Т2. — 516 с.
3. Брагинский С., Певзнер Я. Политическая экономия: дискуссионные проблемы, пути обновления. — М.: Мысль, 1991. — 249 с.
 4. Смитт А. Исследование о природе и причинах богатства народов. — М.: Наука, 1993. — 572 с.
 5. Рикардо Д. Сочинения. Т. 1. — М.: Политиздат, 1955. — 468 с.
 6. Кларк Д. Разделение богатства. — М.: СПб., 1934. — 243 с.
 7. Туган-Барановський М.И. Основы политической экономии, — Петроград, 1917. — 410 с.

Annotation. The analysis of evolution of essence of payment of labour is conducted in the article, in particular as she was interpreted by the prominent scientists of different epoches. An attempt to do basis for conducting of complex analysis and decision of problems of payment of labour in the conditions of present time is grounded.

Key words: payment of labour, wages, economic theory, economic crisis, theoretical bases.

УДК 339.747(4/9)

*О.Ю. Новодон, Інститут економіки та прогнозування НАН
України, м. Київ, Хмельницька обласна державна адміністрація*

СТАНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ, ЩО БАЗУЄТЬСЯ НА ЗНАННЯХ, В УМОВАХ ПОГЛИБЛЕННЯ ПРОЯВІВ НЕГАТИВНИХ НАСЛІДКІВ СВІТОВОЇ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ В УКРАЇНІ

Окреслено бар'єри становлення знаннєвої економіки в умовах поглиблення кризових явищ, визначено галузі високотехнологічного сектору економіки, що потребують державної підтримки, запропоновано заходи з мінімізації наслідків впливу фінансової кризи на галузі, що формують сектори знань.

Ключові слова: економіка, що базується на знаннях, високотехнологічні галузі економіки, сектори знань, фінансова криза, державна політика.

У другій половині ХХ століття науковцями була висловлена думка про здатність знання (як основного ресурсу економіки) забезпечувати високу конкурентоспроможність країни на міжнародній арені, яка на сьогодні стала